

Фундаментальна праця українських істориків і політологів

Микола Вегеш,

доктор історичних наук,
завідуючий кафедрою політології
Ужгородського національного університету

Маріан Токар,

викладач кафедри політології
Ужгородського національного університету

*Політична історія України. XX століття. – В 6 т. – Київ:
Видавництво „Генеза”, 2003 – 2004.*

До вивчення політичної історії України вчені-історики ще недавно змушені були підходити з вузько ідеологічних позицій – не допускалося найменше відхилення від „прийнятих” стандартів, вироблених „у верхах” штампів.

Ситуація докорінно змінилася з проголошенням незалежності України. І ось нині завершено фундаментальну працю – шеститомник політичної історії України XX століття. Цю важливу проблему успішно вирішив очолюваний академіком НАН України Іваном Курасом Інститут політичних і етнонаціональних досліджень Національної академії наук України. Вчені Інституту працювали, звісно, пліч-о-пліч з багатьма провідними істориками й політологами інших наукових установ та вищих навчальних закладів країни.

У першому томі праці, який має назву „На зламі століть”, акцентовано увагу на подіях кінця XIX та початку XX століття – до 1917 року. Автори цієї книги Ю. Левенець, Л. Нагорна і М. Кармазіна проаналізували основні фактори та сутність тогочасних політичних процесів в Україні. В центрі уваги вчених – місце та роль „українського питання” в Російській імперії. Автори висвітлюють процеси політичної еволюції в Україні, визрівання національної ідеї, непрості проблеми української самоідентифікації. Вчені характеризують тенденції та особливості розвитку України під час революції 1905 – 1907 років, а також в період Першої світової війни. Висвітлюються, що важливо, й політичні процеси на західноукраїнських

землях.

Авторам вдалося переконливо передати напругу пошуку політичних ідеалів в умовах загальноросійської кризи політичної системи. Крізь призму етнонаціональної специфіки змальовуються ідейно-політичні напрямки та розглядається перспектива їх практичної адаптації до умов суспільно-політичного життя. Дуже важливим є розділ, у якому розкрито парадокси швидкої політизації українського суспільства в роки революції 1905 – 1907 років.

Другий том шеститомника має назву „Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920)”. Над ним працювали відомі історики В. Верстюк і В. Солдатенко. Вченим, на наш погляд, вдалося адекватно відтворити складні, суперечливі процеси соціальної та національно-визвольної революцій, які стали основою політичного життя і розвою нації. Аналізуються тодішні головні аспекти державотворення. Відомо ж бо, що у боріннях тих років одна за одною поставали Українська Народна Республіка, Гетьманська держава, радянський режим.

Третій том праці – „Утвердження радянського ладу в Україні (1921 – 1938)”. Основний обсяг дослідницької роботи виконали фахівці під орудою професора С. Кульчицького. Над томом плідно попрацювали В. Греченко, Л. Гриневич, С. Кокін, О. Мовчан, Ю. Шаповал.

Хронологічні межі, відведені для цього тому, в історичному сенсі стали для українців порою чи не найтяжчих випробувань. Усього сімнадцять років життя нації, а скільки трагічного пережито: голодомори, масові репресії, депортації... Історики констатують, що створення радянського соціально-економічного ладу як підґрунтя тоталітарного політичного режиму відбувалося в обстановці масового політичного терору. Але водночас було досягнуто й істотного прогресу в модернізації народного господарства та в культурному житті.

Важливим аспектом дослідження стали проблеми радянської зовнішньої політики, внутрішньопартійного життя, форми і сутність української радянської державності тощо.

Четвертий том „Політичної історії України” цілком присвячено участі України в Другій світовій війні (1939 – 1945 рр.). Історики В. Кучер, В. Гриневич, В. Коваль, використовуючи унікальний архівний матеріал, досягнення сучасної історіографії, переосмислили роль і місце України в контексті передвоєнного партнерства, а згодом і воєнного протистояння двох тоталітарних систем. Крім того, в томі ґрунтовно розкрито участь українців у розгромі нацизму, вузлові моменти розвитку радянського партизанського руху, боротьби ОУН і УПА, політичні наслідки воєнного протистояння між фашизмом і комунізмом в цілому.

Чи не вперше в академічному виданні дається наукова оцінка політичних ілюзій та реалій відродження незалежної української держави на першому етапі війни, згадане вже протистояння рухів опору на

прикладі радянських партизанів та військ ОУН – УПА.

Вузловим моментом того періоду була, зокрема, боротьба за міжнародне визнання української частини нового західного кордону СРСР. Автор цього розділу відомий дослідник воєнної історії В. Коваль стверджує, що доля українського Закарпаття була вирішена останньою. Незважаючи на прагнення українців краю возз'єднатися з материнською Україною, деякі процедури цього процесу носили брутальний характер. Так, зокрема, на чому цілком справедливо акцентує увагу вчений, „незважаючи на те, що нова територіальна угода, як і з Польщею, безпосередньо торкалась України, а вона вважалася, за конституцією, суверенною республікою, її підпису під документом не було. Територіальні питання залишалися суто імперською справою” [с. 557]. Із приєднанням Закарпаття завершилось остаточне формування північно-західного державного кордону України.

Окремої уваги заслуговує п'ятий том видання – „Українці за межами УРСР (1918 – 1940)”. Автори його, серед яких В. Трощинський, А. Шевченко, Р. Симоненко, С. Віднянський, В. Потульницький, С. Попик, глибоко проаналізувати політичні процеси не тільки в середовищі української еміграції в Європі, а й на автохтонних українських землях, що в період між двома світовими війнами входили до складу Польщі, Румунії і Чехословаччини. Саме цей історичний етап став серйозним випробуванням для української нації, яка постійно боролася за свою єдність, за соборність держави.

На основі великої кількості документів аналізуються політичні течії міжвоєнної української еміграції, роз'яснюються їх ідейні засади, пропонувані ними моделі державотворення. Особливо цікавою є проблема визначення міжнародно-правового статусу західноукраїнських земель. Акцентується увага на еволюції української суспільної і політико-партійної структури в Галичині, на Волині, Буковині та в Закарпатті. Дослідники вдало, на нашу думку, знайомлять із специфікою, формами і механізмами вияву українських політичних інтересів у тій чи іншій частині України, оскільки вплив на свідомість українців діяльності таких політиків, як М. Грушевський, М. Міхновський, С. Петлюра та інші, сприяв формуванню єдності не тільки в умах громадян, але і в їх безпосередніх діях. Автори підтверджують факт невіддільності політичної історії українців за межами УРСР у міжвоєнний період від цілісної політичної історії України. Цим вони рішуче відкидають закиди окремих зарубіжних дослідників про історичну спорідненість західноукраїнських земель із сусідніми країнами.

Польща і Чехословаччина міжвоєнного часу справді посідали особливе місце у відносинах з тим українським населенням, яке внаслідок певних історичних колізій опинилися в їх складі. Тим не менше, саме в цих державах український рух набув особливого піднесення та мав специфічні

форми прояву політичної активності. І, що найважливіше, залишив помітний слід в політичній історії завдяки своїй масовості, невідступності від національної справи.

Роль української еміграції в обстоюванні національних інтересів розкривається у першому розділі тому (автори В. Трощинський, А. Шевченко). У наступному розділі здійснюється чітка градація політико-ідеологічних середовищ, у яких формувалися погляди на можливе політико-державне майбуття українців: консервативно-гетьманське, національно-демократичне, народницько-соціалістичне, націонал-комуністичне, радикально-націоналістичне (автори – В. Трощинський, А. Шевченко, В. Потульницький).

Внаслідок розвитку революційно-визвольного руху у Східній Галичині та на Волині, а також перипетіям польсько-західноукраїнської війни в листопаді 1918 – липні 1919 року, на перший план висувається питання про консолідацію українських сил у Польщі. Автор цього розділу Р. Симоненко доводить, що саме ці події сприяли початку боротьби за чіткий міжнародний правовий статус західноукраїнських земель. Подальші роки змагань за національне самоутвердження українців у складі Польщі – Другої Речі Посполитої (1923 – 1939 рр.) мали нелегкий характер. І трагічний фінал.

Не менш актуальним є розгляд проблем, пов'язаних з перебігом політичних подій на Буковині. Автор цього розділу С. Попик охоплює період від включення Буковини до складу Румунії та функціонування окупаційного режиму до активної участі у політичних процесах українців, які належали до політичних партій і громадських організацій краю.

Останній розділ тому привертає особливу увагу, оскільки дослідження міжвоєнного політичного розвитку історичного Закарпаття (в той час – Підкарпатської Русі) потребує сьогодні чіткого наукового аналізу, аби переконливо відкинути будь-які авантюрні „наукові” гіпотези щодо приналежності цього краю до іноземних держав. (Автор розділу „Політичні процеси в Закарпатті” – С. Віднянський).

Закарпаття, яке лише у ХХ столітті побувало у складі п'яти державних утворень, мало зовсім інші умови розвитку, ніж решта українських земель.

По-перше, опинившись після Першої світової війни перед необхідністю вибору майбутнього державотворчого розвитку краю, жителі, а точніше – народні ради, що репрезентували інтереси місцевого населення, вже у 1918 – 1919 роках засвідчують свою „одноплемінність” з українським народом. Вони приймають рішення про возз'єднання з Україною в єдиній соборній державі. Однак тодішня політична реальність не сприяла здійсненню сподівань закарпатських українців. Але попри все вони не припинили боротьби за національну свободу. Внаслідок чого одержано певні гарантії з боку політичного керівництва великих держав, завдяки чому закарпатська спільнота отримала можливості для свого розвитку в

умовах Чехословацької Республіки.

По-друге, вся палітра демократичного простору, в якій опинилося Закарпаття, сприяла формуванню таких важливих елементів, як громадянське суспільство, політичний плюралізм, можливість захищати національно-культурні, релігійні, господарсько-економічні та політичні інтереси, підвищувати політичну культуру населення тощо. Науковою цінністю розділу є, перш за все, комплексний підхід до вивчення політичних процесів, аналіз явищ суспільного життя крізь призму історико-політичної своєрідності крайового розвитку та загальнодержавного чехословацького чинника.

Пошук шляхів консолідації закарпатської спільноти знайшов своє відображення у рішеннях народних рад. Як констатується в розділі, „аналіз рішень та резолюцій народних рад у Закарпатті показує, що головний, визначальний напрям політичної орієнтації русинів-українців краю був проукраїнський. Єднання зі своїми братами-українцями по той бік Карпат, злуки з Україною (причому як з УНР у Києві, ЗУНР у Львові (Станіславі), так і з радянською Україною в Харкові) вимагали численні ради, починаючи з Старо-Любовнянської (пізніше – Пряшівської), що прийняла одне з перших таких рішень ще 8 листопада 1918 р. – „Маніфест до русинів Угорщини”, і до історичної за своєю значимістю резолюції Всенародного з'їзду угорських русинів 21 січня 1919 р. у Хусті” [с. 624]. Отже, питання, яке порушувалося з точки зору державно-політичної єдності закарпатців з Україною, не виникло „з нічого”, не було локальним, випадковим, як це намагаються зобразити окремі історики.

Ще один важливий момент, на якому акцентує увагу С. Віднянський, – це часткова добровільність входження закарпатського краю до складу Чехословацької Республіки як єдиного правильного на той час кроку, що дістало підтвердження й у міжнародно-правовому відношенні на Паризькій мирній конференції. Однак цей крок, констатує історик, було здійснено без участі широких народних мас краю [с. 634].

Основною метою чехословацької політики щодо закарпатської території була адаптація всього спектра місцевої своєрідності до загальнодержавних умов через, перш за все, поступову „інкорпорацію краю до суспільно-політичної й соціально-економічної систем” [с. 637]. Проте, як справедливо зазначає С. Віднянський, замість законодавчих актів, які б підтвердили автономність краю, що гарантувалося й міжнародними документами, „на практиці в 20-х роках почалося запровадження централізованої адміністративної системи управління” [с. 642]. Вчений нагадує й інші порушення договірних умов.

Але, якщо вже говорити про існування елементів демократії в Чехословаччині, то слід пам'ятати, що її державно-політична система сприяла активізації українського суспільно-політичного руху. Особливі зрушення відбулися в політичній, соціальній та культурній сферах. Як

наголошує автор, „демократичні засади чехословацької конституції створювали сприятливі можливості й умови для розгортання процесів політизації й структуризації закарпатського суспільства, зокрема для виникнення й діяльності політичних партій, громадських об'єднань, культурно-освітніх товариств” [с. 643 – 644].

Діяльність політичних партій у Закарпатті у 1920 – 1930 роках (а їх було понад 30) – ще одна особливість політичної системи країни. Історик змальовує специфіку їх діяльності, еволюційний характер політичних відносин між однорідними політичними організаціями тощо. Автор цілком справедливо зазначає, що „не випадково головною відмінністю партійних програм були їх протилежні національно-культурні орієнтації, зокрема ставлення до мовного питання у Закарпатті, за яким політичні партії поділялися на русинські (руські – авт.) (автохтонні), проросійські і проукраїнські” [с. 644]. Така поляризація засвідчує, зокрема, плюралістичний характер чехословацької демократії.

Характеризуючи процес становлення та діяльності найпотужніших партій краю, автор основну увагу відводить тим особливостям, котрі вирізняли їх з-поміж інших практично однотипних політутворень. Визнаючи, що більшість партій реального впливу на перебіг політичних подій не мали, а тим більше не могли брати участі в прийнятті політичних рішень загальнодержавного значення, історик аргументовано доводить і позитивний аспект їх роботи. Так, він зазначає, що „виникнення й діяльність численних політичних партій у Закарпатті в 1920-і роки сприяли, з одного боку, формуванню політичної свідомості та політичної культури населення краю і все більшій його інтеграції в політичну систему Чехословацької Республіки, а з іншого – процесу її політичного зміцнення і стабільного розвитку як єдиної багатонаціональної держави” [с. 653].

С. Віднянський системно підійшов і до хронології політичного розвитку Закарпаття у міжвоєнний період. Якщо 1920-ті роки він характеризує як спробу адаптації крайової політичної системи до загальнодержавних стандартів, то 1930-ті, а особливо їх другу половину, вважає такими, що вирізняються значною радикалізацією громадсько-політичного життя, а це сприяло національно-культурному розвитку краю та реалізації його прав на автономію. І справді, цей період відзначався поживленням діяльності передусім автономних політичних партій, які зневірилися в обіцянках центральної влади щодо реалізації декларованих перспективних планів щодо Закарпаття.

Разом з іншим політичними силами вимагали рішучих кроків на шляху до реалізації автономістських планів проукраїнські партії та їх лідери, які діяли більш злагоджено, ніж, скажімо, русофіли. Те, що згодом українці вибороли автономію й державність Карпатської України, тільки підтверджує цей висновок.

Політичні аспекти державності Карпатської України в 1938 – 1939

роках стали об'єктом особливо уважного дослідження. С. Віднянський, визнаючи значний вплив міжнародних факторів на суспільно-політичні процеси в Європі взагалі та в Чехословаччині і Закарпатті зокрема, пропонує усвідомлювати й специфіку національно-визвольної боротьби закарпатських українців. Автор послідовно розкриває усі аспекти карпато-української дійсності, акцентуючи увагу на становленні та діяльності автономних урядів, евакуації уряду з Ужгорода до Хуста, формування єдиної проурядової політичної партії „Українське національне об'єднання”, вибори до Союму Карпатської України і, нарешті, проголошення її незалежності та оборону [с. 667 – 688].

Шостий том „Політичної історії України. XX століття” – „Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002)” відзначається новизною інтерпретації політичних процесів, що відбувалися після завершення Другої світової війни. Автори тому, очолювані доктором історичних наук О. Майбородою, охопили складний історичний період сталінської тиранії, пов'язаний з проблемами адаптації до мирних умов життя, а також з суспільними катаклізмами та людськими трагедіями (голодомор, депортація, політико-ідеологічна реакція, ставлення до церкви, „советизація” тощо). З цікавих позицій подано добу М. Хрущова в Україні та поступовий реванш командно-адміністративної системи, правову легітимацію тоталітаризму.

І, нарешті, в „Політичній історії України” глибоко проаналізовано процеси трансформації УРСР в незалежну державу Україна. Тут вже можна спостерігати й формування громадянського суспільства, і процеси націотворення, і вияви політичного плюралізму як запоруки демократичного вибору українського народу. Політика внутрішня тісно переплітається із зовнішньою, з геополітичним становищем країни.

На таке академічне видання, як „Політична історія України. XX століття”, читач очікував уже давно. Авторам цієї фундаментальної праці вдалося всебічно, на високому науковому рівні проаналізувати весь спектр вузлових проблем української політичної думки і політичних ідей в новітній історії України, показати складний шлях українського народу до державної незалежності.

Україна – Білорусь: несхожа схожість

Ольга Бабкіна,

доктор політичних наук,
завідуюча кафедрою політичних наук
Національного педагогічного університету
ім. М. Драгоманова

Долженков О. О. Україна – Білорусь: досвід політичної трансформації: Монографія. – Одеса: Астропринт, 2003. – 264 с.

У монографії українського політолога О. Долженкова на широкому дослідницькому матеріалі здійснено порівняльно-політологічне дослідження процесів політичної трансформації в Україні й Республіці Білорусь. Започаткована автором проблема має як науково-теоретичне, так і практично-політичне значення, оскільки Україна й Білорусь мають багато схожих висхідних траєкторій та близькі за результатами наслідки соціально-економічних реформ. Водночас, як зазначає автор, при уважному вивченні динаміки розвитку політичних систем цих пострадянських країн з очевидністю проявляється й суттєва різниця: скоріш авторитарний режим у Білорусі та скоріш демократичний режим в Україні; практично полярні зовнішньополітичні орієнтири; якісно різні способи економічних перетворень тощо.

Одним з найвагоміших здобутків автора є методологічне опрацювання особливостей забезпечення компаративного аналізу пострадянських суспільств. Автору вдалося, по-перше, досить глибоко, науково виважено уточнити поняття „політична трансформація”, „перехідне суспільство”, „бінарний аналіз”, „порівняльно-політологічний метод”, „політична система” та низку інших – похідних від них понять і категорій. І, по-друге, суттєво вдосконалити методологію застосування компаративного аналізу в політичних дослідженнях у контексті оптимізації процесу державотворення в Україні.

Структурно дослідження будується за логікою „від загального до конкретного”. Відповідно, перший розділ присвячено теоретико-методологічним особливостям процесу трансформації та перехідної динаміки постсоціалістичного розвитку. Дослідник суттєво доповнює розуміння не лише характеру трансформаційного процесу на

пострадянському просторі, але і його місця у широкому процесі демократизації. В дослідженні, зокрема, чітко проводиться думка, що алгоритми ринкових і демократичних перетворень, внаслідок дії комплексу різних чинників, не завжди дають прогнозовані результати в політичній, економічній і правовій сферах. Автор наголошує, що шлях трансформаційних змін як в Україні, так і в Білорусі буде, вірогідно, досить тривалим і своєрідним. Про це свідчать як стадіальне відставання процесу реформ в Україні та Білорусі у порівнянні з іншими країнами, так і принципова невизначеність базових питань державного устрою.

У другому розділі автор з'ясовує характер трансформації визначальних для політичних систем України і Білорусі інститутів. На його думку, окрім детального дослідження особливостей функціонування тріади поділеної державної влади, особливої уваги заслуговує дослідження бюрократії та ЗМІ як важливих інститутів невивірної влади, а також специфіки етнополітичних орієнтацій двох країн.

На основі систематизації дослідницького матеріалу автор уперше здійснює порівняльно-політологічний аналіз політичних режимів України та Білорусі. Характеризуючи останні як такі, що тяжіють до авторитаризму, автор знаходить в їх рамках неповторні, лише їм властиві особливості. При цьому увага дослідника звернена до практично-політичних перспектив і можливостей України з тим, аби неупереджено врахувати політико-правовий досвід реформування сусідньої держави.

У процесі дослідження автор дійшов висновку, що політичні системи пострадянських країн значною мірою тримаються на тінювих структурних елементах, до яких належать адміністративно-економічні клани, аналітично-експертні центри при керівниках легальних структур, організовані злочинні угруповання тощо. Необхідність розгляду тінювих структур, за слушним зауваженням автора, зумовлена тим, що вони часто-густо впливають на прийняття важливих політичних рішень.

Гіпотеза автора полягає в тому, що обидві країни поєднують демократичні й авторитарні риси. При цьому в Україні вони взаємно урівноважені, отже можна вести мову про наявність двох паралельно існуючих систем цінностей і відносин: демократичної (що характеризує легальні функції легальних інститутів) та авторитарної (що характеризує латентні функції легальних та функціонування тінювих інститутів). В Білорусі ж як на легальному, та і на тінювому рівні виразно домінують авторитарні тенденції, що свідчить про певну стабілізацію політичної системи як авторитарної. Автор утверджує важливу тенденцію політичної науки, що полягає в її переорієнтації на багатодисциплінарні, проблемно орієнтовані дослідження з активним використанням методів інших соціально-гуманітарних наук. У зв'язку з ефективним використанням арсеналу компаративного політичного аналізу, праця О. Долженкова є інноваційною. Це вагомий внесок у вітчизняну політичну науку.

Варіант слов'янської релігії

Микола Рибачук,
доктор філософських наук,
академік Української академії політичних наук
Вадим Ковальчук,
політолог

*Паньков Анатолій, Барладяну-Бирладник Василь. Релігія і боги
Давньої Русі – України. Одеська національна юридична академія.
– О., 2003. – 176 с. + 24 арк. іл.*

Початок ХХІ століття характеризується, зокрема, активними процесами відновлення природного релігійного життя пострадянських соціумів. Не стало винятком і українське суспільство. Прикметною ознакою розвитку духовності в Україні є відновлення релігійно-церковної мережі, нормалізація відносин між державою та релігійними організаціями, гармонізація міжконфесійних і міжцерковних стосунків, визначення соціально-політичних орієнтацій найчисленніших церков, що діють на теренах України, а також дослідження релігії в історичному контексті.

Після розпаду Радянського Союзу в Україні з'являється чимало наукових праць, присвячених різним аспектам теорії і практики релігієзнавства. Серед них вирізняється справді унікальне дослідження Анатолія Панькова та Василя Барладяну-Бирладника. Після краху радянських світоглядних і духовних стереотипів автори монографії, по суті, уперше в науці розкривають зміст давньоукраїнського варіанта слов'янської релігії – Ведичного Православ'я. Вони обґрунтовано доводять його монотеїстично-космічний характер. У книзі на конкретному матеріалі розкривається архітектурний, скульптурний, мальовничий, богослужбовий, обрядовий канони, символіка, ієрархія, богослов'я, давньоруський календар і свята Ведичного Православ'я, а також його вплив на становлення християнства.

Заслуговує на увагу вдало розроблена структура книги, яка логічно поєднує дослідження основних етапів розвитку та характерних ознак релігії Давньої Русі – України. До цих етапів належать: Рідна Українська Національна Віра, Ведичне Православ'я, Єдиний Бог слов'ян, вчення про Триглаву – Трійцю, вчення про душу, вчення про триєдність Бога, вчення про обряди та релігійно-церковну символіку.

Окремо розглядається історія появи книг канонічного змісту – „Велесової книги” (язичницької книги доолегової Русі) та Біблії. До речі, 1968 року М. Скрипник підготував і тоді ж видав у Лондоні та Гаазі „Велесову книгу” в оригіналі (українською мовою) під назвою „Літопис дохристиянської Русі – України”. Особливу увагу автори звертають на висвітлення аспектів, що стосуються специфіки відправлення богослужіння священослужителями Ведичного Православ'я, а також на опис архітектури й оздоблення його храмів.

Окремі сюжети висвітлюють значення в розвитку духовності українського народу національно-релігійного феномена. Автори нагадують, що ще на початку XV століття католицький кардинал д'Елі писав: „Русини до такої міри поєднали своє християнство з язичністю, що дуже важко говорити про те, чого більше у цьому поєднанні: чи християнства, яке поглинуло язичність, чи то язичності, яке поглинуло християнське віровчення”.

Аналогічну думку розвиває, зокрема, археолог-історіософ Ю. Шилов, повертаючись до Володимирового Хрещення Русі: „Складається враження, що разом із Володимировим Хрещенням Русі відбулася (чи не за участі самого Володимира?) змова волхвів. Адже саме цим можна пояснити не тільки розквіт язичності у хрещеній Русі, але й корінні особливості православ'я...”

Через два століття створюється „Слово о полку Ігоревім”, в якому немає жодного слова про християнство. Над святительським чином у Софії Київській – трипільсько-скіфська символіка. На Василівських воротах Новгородської Софії є чітке зображення ведичного Бога Китовраса – крилатого кентавра. Там же написано його ймення.

Такі факти давно інтригують дослідників. Пояснення віднаходяться різні, але висновки сходяться в одному: апофеоз традиційних вірувань на Русі припадає на роки між прийняттям християнства і татаро-монгольським нашествям. 250 років розквіту язичності в християнській Русі! І досі його „залишки” становлять суть православ'я, його відмінність від католицизму та інших конфесій християнської релігії. До того ж, саме слово „православ'я” не перекладено з новозавітньої старогрецької мови: так називалась наша дохристиянська релігія, тобто воно запозичене християнами у „язичників”-русинів.

У книзі доводиться, що висновки багатьох вчених про формальне прийняття християнства Володимиром знаходять підтвердження і в посланні краківського єпископа Матвія до відомого діяча римської Церкви Бернарда Клервського. На рубежі 40 – 50 років XII століття єпископ Матвій повідомляє, що наш народ „Христа тільки по імені признає, а по суті справи в глибині душі відрікає. Не бажає згаданий народ ні з грецькою, ні з латинською Церквою бути єдиним, але відмінний від тієї і іншої, таїнств жодної із них не поділяє”.

Але твердження єпископа Матвія – це погляд збоку. Перелічені факти симбіозу дохристиянської релігії східних слов'ян із християнством – результат перехідного періоду. Адже крім народного ставлення до християнства, яке фактично ототожнювалося з язичністю, а по суті легко сприймалося народом і ставало близьким йому, в Русі послідовно зростало й утверджувалося офіційне ставлення до „язичності”. І саме це ставлення, як зазначають автори, відображено в давній літературі. Так, язичницьке „Слово о полку Ігоревім” дійшло до нас в одній копії кінця XVIII століття. А „Слово якогось христоролюбця...”, спрямоване проти язичництва, дійшло у вісімнадцяти копіях. І саме антиязичницька література подавала язичництво у сфальшованому вигляді.

Брак літератури з дослідження язичництва призводить до того, що навіть вчені не можуть остаточно розібратися в пантеоні давньоруських богів та визначити місце нашої дохристиянської релігії серед інших релігій світу.

Умови, що склалися внаслідок перебудови в СРСР, а потім і проголошення незалежності України, сприяли поступовому зростанню інтересу до стародавньої української релігії. В Україні та Росії з'являються громади, які стверджують, що саме цю релігію вони сповідують нині. Одночасно публікуються дослідження з проблем цієї релігії, визначаються пантеони богів, висуваються гіпотези щодо функціонування древніх вірувань. Автори цих дуже різних гіпотез мають рацію в одному: паралельно зі становленням християнства поступово занепадала духовність Русі – України, роздвоювався менталітет народу. Адже знищення національної релігії є не чим іншим, як знищенням сили нації.

Автори слушно зазначають, що наша древня релігія – не віра, а знання того, як зв'язатися з Богом. Вона базувалася на знанні астрономії, тобто була космічною. Високий рівень світогляду наших пращурів, який можна порівняти хіба що з найрозвиненішими релігійними системами, характеризується уявою про різні прояви Бога, тобто Його Іпостасі. Їх найбільшим досягненням було створення досконалого астрономічного календаря. Космологія древніх русинів-українців мала більш об'єктивний, більш науковий характер, ніж космологія християнства. Світогляд наших предків в умовах європейського Середньовіччя не вів до глухого кута. Тобто не було необхідності замінювати Ведичне Православ'я юдейохристиянством. Ця заміна відбулася лише тому, що князі узурпували вічову владу і зрадили народ. Вони хотіли бути схожими на іноземних правителів.

Автори книги роблять спробу встановити правдивий зміст древньої релігії, її пантеону, що перед татаро-монгольським нашествям фактично становив симбіоз Ведичного Православ'я з християнством. Цьому й сприяє рецензована книга, яка воскрешає невідомі раніш письмові пам'ятки,

актуальні видання

актуальні видання

наближує нас до розуміння стародавньої релігії.

У книзі представлено широку панораму репродукцій символіки Вєдичного Православ'я, а також ікон Андрія Рубльова.

Книга, безперечно, є цінним дослідженням історії розвитку духовності українського народу, яке може бути корисним релігієзнавцям, студентам гуманітарних вузів, широкому загалу читачів.